

VI edició

Ciutats Defensores dels Drets Humans

Del 8 al 14 d'abril de 2018

Edició:
Ciutats Defensores dels Drets Humans.

Coordinació de l'edició:
Fons Català de Cooperació al
Desenvolupament amb la participació
de l'Institut de Drets Humans de Catalunya.

Redacció:
Maria Serrano García de La Chica.

Disseny:
Sara Lupiáñez Fontanet.

Març del 2018.

El projecte i les entitats participants	4
Els municipis i les altres institucions participants	6
Declaració institucional de les Ciutats defensores dels drets humans 2018	7
Els defensors i les defensores dels drets humans	8

SILVIA BERROCAL

Biografia	10
Un conflicte d'arrels profundes	
La pau negociada amb les FARC	
Entrevista	

EDILBERTO DAZA

Biografia	14
Una pau que no costi la vida	
Entrevista	

CHEMA CABALLERO

Biografia	18
Una dècada de guerra	
Menors per a ús militar	
Entrevista	

YOLANDA OQUELÍ

Biografia	22
Autoorganització i resistència a La Puya	
Empreses i drets humans: quina relació?	
Entrevista	

PATRICIO VINDEL

Biografia	26
Mesos de violència aguda	
La comunitat LGTB+, al centre de la diana	
L'asil com a forma de protecció de les persones LGTB+	
Entrevista	

DIMIR VIANA

Biografia	30
L'art com a acte polític	
El reconeixement de la recollida selectiva de residus	
Entrevista	

Ciutats defensores dels drets humans és un projecte impulsat conjuntament pel Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat, l'Institut de Drets Humans de Catalunya i l'Institut Català Internacional per la Pau, que compta amb la participació de municipis catalans i altres institucions i entitats. L'objectiu és donar a conèixer la feina dels defensors i defensores de drets humans, cosa que contribueix a conscienciar la població de les ciutats participants sobre la necessitat d'integrar la defensa dels drets humans en el dia a dia.

El fil conductor del projecte és l'estada a Catalunya d'un grup de defensors i defensores dels drets humans d'arreu del món. Els visitants participen en diversos actes (conferències, reunions institucionals, activitats en centres educatius, trobades amb mitjans de comunicació, etc.), que els permeten exposar les seves reivindicacions i compartir la tasca que desenvolupen en els seus territoris. Això ofereix als activistes suport i visibilitat internacionals.

El projecte va arrencar l'any 2013 i ha tingut continuïtat des d'aleshores. Va néixer sota l'impuls de l'Ajuntament de Sant Boi de Llobregat, que l'ha liderat fins al 2016. El Fons Català de Cooperació al Desenvolupament li va agafar el relleu al 2017, coincidint amb la cinquena edició del projecte.

Aquest 2018 *Ciutats defensores dels drets humans* ha agafat un nou impuls, amb la incorporació de deu municipis en una nova edició al mes d'abril. Així, s'amplia el calendari anual del projecte, que d'ara endavant tindrà dos espais centrals d'activitat, un a la primavera i l'altre, com és habitual, a la tardor.

+ informació: <http://ciutatsdretshumans.cat>

El projecte i les entitats participants

Fons Català de Cooperació al Desenvolupament (FCCD)

És una organització formada per més de 300 socis, entre ajuntaments i altres entitats municipalistes catalanes (diputacions, consells comarcals i mancomunitats). Tots ells destinen una part del seu pressupost a finançar accions de cooperació al desenvolupament i de solidaritat amb els pobles dels països més desfavorits.

L'objectiu del Fons és promoure, tant a casa nostra com en països més desfavorits, la creació i la consolidació d'una societat civil activa i compromesa amb els valors del desenvolupament humà i els drets humans. La institució finança, per tant, projectes que prioritzen la participació directa de la població beneficiària, i dona suport a projectes de sensibilització i educació realitzats per organitzacions del nostre país.

El FCCD gestiona de forma conjunta els recursos econòmics aportats per les institucions associades. S'unifiquen així els criteris d'anàlisi i avaluació dels projectes, i es disposa d'un equip tècnic d'especialistes que facilita el seguiment coordinat dels projectes. En definitiva, el Fons permet superar la dispersió d'esforços, les duplicitats i les limitacions tècniques i econòmiques de molts ajuntaments.

+ informació: www.fonscatala.org

Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat (CCAR)

La seva finalitat és defensar el dret d'asil i els drets de les persones refugiades i immigrants. A la vegada, treballa per afavorir els processos d'integració social de les persones refugiades i immigrants a Catalunya.

La CCAR compta amb diferents programes, que tenen com a objectiu donar una resposta global i integral a les dificultats derivades del fet migratori. La seva tasca s'estructura

a través de dues grans línies d'intervenció, interrelacionades entre sí i ambdues igual d'importantes:

- Atenció a les persones refugiades i immigrants a través de programes socials, jurídics i ocupacionals.
- Defensa dels drets de les persones refugiades i immigrants a través de la incidència política i social i la participació.

La CCAR va ser l'entitat gestora de l'acollida dels defensors i defensores de drets humans participants al *Programa de defensors i defensores de drets humans* que l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans de la Generalitat de Catalunya va dur a terme entre els anys 2009 i 2011. Actualment, gestiona el *Programa català de protecció de defensors i defensores dels drets humans*, que s'impulsa amb el suport de diverses unitats del govern de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, entre altres.

+ informació: www.ccar.cat

Institut de Drets Humans de Catalunya (IDHC)

És una entitat que va néixer fa més de trenta anys a Barcelona, al voltant d'un grup de persones amb un clar sentit reivindicatiu i amb vocació de lluita pel progrés de les llibertats i de la democràcia al món. Des d'una aposta per la conjunció d'esforços individuals i col·lectius d'institucions públiques i privades, treballa per l'expansió dels drets polítics, econòmics, socials i culturals per a totes les persones.

La finalitat de l'IDHC és la investigació, la divulgació i la promoció dels drets humans des d'una perspectiva interdisciplinària. Entre altres objectius, busca millorar la cooperació amb les persones, els pobles i els països en desenvolupament.

L'IDHC ha participat en activitats directament vinculades a la temàtica del projecte *Ciutats defensores dels drets humans*. N'és un exemple la seva implicació al *Programa de defensors i defensores de drets humans* que l'Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans de la Generalitat de Catalunya va portar a terme del 2009 al 2011.

+ informació: www.idhc.org

Institut Català Internacional per la Pau (ICIP)

És un organisme públic creat pel Parlament de Catalunya l'any 2007, en el marc del desplegament de la Llei de Foment de la Pau. Té caràcter institucional, però és independent del Govern i les entitats privades, i està dotat de personalitat jurídica pròpia.

L'ICIP busca promoure la cultura de la pau a Catalunya i al món, facilitar la resolució pacífica i la transformació dels conflictes i fer que Catalunya tingui un paper actiu com a agent de pau. En aquest sentit, la institució treballa per la seguretat humana, la prevenció i la solució pacífica dels conflictes i les tensions socials, l'enfortiment i l'arrelament de la pau i la convivència, la construcció de pau i la defensa dels drets humans.

Igualment, presta serveis i articula respostes per a la ciutadania, el moviment per la pau, el món acadèmic i les administracions públiques. Organitza i col·labora amb altres actors per dur a terme activitats de recerca sobre pau i de docència, transferència de coneixements, difusió, sensibilització i intervenció sobre el terreny.

L'ICIP disposa d'una biblioteca oberta al públic amb un fons de més de 7.500 volums especialitzat en la temàtica de la cultura de pau, la seguretat i els conflictes.

+ informació: www.icip.gencat.cat/

Els municipis i les altres institucions participants

Aquest projecte compta amb la participació d'ajuntaments i institucions que, des dels seus respectius àmbits d'actuació, treballen en la defensa dels drets humans.

Caldes de Montbui	www.caldesdemontbui.cat
Cornellà de Llobregat	www.cornella.cat
Mataró	www.mataro.cat
Mollet del Vallès	molletvalles.cat
Reus	www.reus.cat
Rubí	www.rubi.cat
Sabadell	web.sabadell.cat
Sant Feliu de Llobregat	www.santfeliu.cat
Vilafranca del Penedès	www.vilafranca.cat
Vilanova i la Geltrú	www.vilanova.cat
Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament	www.cooperaciocatalana.gencat.cat
Diputació de Tarragona	www.dipta.cat
Àrea Metropolitana de Barcelona	www.amb.cat
Fòrum de Síndics i Defensors Locals de Catalunya	www.forumsd.cat
Casa Amèrica de Catalunya	www.americat.cat

Declaració institucional de les Ciutats defensores dels drets humans 2018

La pau, els drets humans i la solidaritat han de ser eixos vertebradors de qualsevol política pública, a escala nacional i internacional. Les ciutats, com a administració més propera a la ciutadania, s'han constituït en actors d'aquestes polítiques des de fa com a mínim 20 anys, amb l'adopció de la Declaració de Barcelona sobre Ciutats i Drets Humans (1998) que donà peu a l'aprovació, dos anys més tard, de la Carta Europea de Salvaguarda dels Drets Humans a la Ciutat.

En solidaritat i suport amb les lluites pels drets humans que se succeeixen per tot el món, diversos municipis catalans organitzem per sisè any consecutiu, amb suport de la societat civil i d'altres institucions públiques, el projecte *Ciutats defensores dels drets humans*, que enguany tindrà dues edicions, de primavera i tardor.

Aquest projecte posa en valor la tasca de defensores i defensors de drets humans: individus i associacions civils que promouen i protegeixen els drets humans i les llibertats fonamentals, particularment pel que fa a col·lectius històricament vulnerabilitzats com dones, joves, minories, i persones desplaçades o desposseïdes.

Molts d'aquestes defensores i defensors posen en perill la seva vida i llibertat pel fet de reivindicar i exercir drets que són universals: drets socials i de participació política que són trepitjats grollerament als seus països per les autoritats públiques o amb la seva aquiescència. Segons Front Line Defenders, més de 300 defensors i defensores han estat assassinats per la seva tasca l'any 2017. I les pressions i amenaces afecten cada any a milers més.

És per això que un any més donem suport al projecte de *Ciutats defensores dels drets humans* i:

- 1.** Reivindiquem la vigència i ple respecte dels drets reconeguts internacionalment, així com del dret de les defensores i defensors de drets humans a desenvolupar la seva tasca sense riscos ni amenaces.
- 2.** Recordem i donem suport a la crida feta per les Nacions Unides ara fa vint anys de defensar als qui defensen els drets humans, com a compromís ètic i polític dels governs democràtics.
- 3.** Recordem que les minories de tot tipus es troben en una situació d'especial vulnerabilitat davant la violació dels drets humans i que cal protegir amb especial atenció els seus drets.
- 4.** Condemnem la imposició de limitacions a les activitats dels defensors i defensores de drets humans, incompatibles amb el dret internacional dels drets humans, i llur persecució per part de governs autoritaris.
- 5.** Renovem el nostre compromís amb els drets humans i ens comprometem a mantenir i intensificar les polítiques públiques locals de suport als defensors i defensores de drets humans, tant a escala local com internacional.

Els defensors i les defensores dels drets humans

Els defensors i les defensores dels drets humans són persones que, de manera individual o col·lectiva, treballen per promoure o protegir els drets humans, normalment a escala local o regional. El que els identifica és la finalitat de la seva tasca, per bé que la naturalesa de les seves activitats pot ser molt diversa. Poden ser membres d'entitats no governamentals, persones que treballen al sector públic en l'àmbit de la justícia, sindicalistes, membres d'organitzacions internacionals, professionals del sector privat, etc.

La tasca dels i les defensors de drets humans pot consistir en reunir i difondre informació sobre violacions de drets humans, impulsar accions per mobilitzar l'opinió pública, capacitar o formar altres persones en drets humans, donar suport a les víctimes de violacions de drets o enfortir els mecanismes de rendició de comptes. En definitiva, es tracta d'una àmplia varietat d'activitats que tenen com a característica comuna un compromís per ajudar els altres, basat en les normes internacionals de drets humans i en els principis d'igualtat i no discriminació i el respecte de la dignitat humana.

Aquest compromís comporta de vegades un risc per a la seguretat i la vida dels defensors i defensores, que pot afectar també a les seves famílies, i que prové tant d'actors governamentals com d'altre tipus (terratinents,

paramilitars, càrtels de delinqüència organitzada, etc.). Per tal de protegir la feina d'aquestes persones, l'any 1998 les Nacions Unides van adoptar la Declaració sobre el dret i el deure dels individus, els grups i les institucions de promoure i protegir els drets humans i les llibertats fonamentals universalment reconeguts (Resolució 53/144, de 9 de desembre de 1998), que reconeix:

Article 1

Tota persona té dret, individualment o col·lectivament, a promoure i procurar la protecció i realització dels drets humans i les llibertats fonamentals a nivell nacional i internacional.

Article 2

Cada Estat té la responsabilitat i el deure de protegir, promoure i implementar tots els drets humans i llibertats fonamentals, *inter alia*, adoptant tants passos com siguin necessaris per crear totes les condicions necessàries en els àmbits social, econòmic, polític i altres, així com les garanties legals requerides per assegurar que totes les persones sota la seva jurisdicció, individualment i en associació amb altres, puguin gaudir a la pràctica de tots els drets i llibertats.

La Declaració consagra el dret individual i col·lectiu de conèixer, difondre i protegir els drets humans. A més, obliga els Estats a protegir les persones que defensen els drets humans.

L'any 2000, i com a mecanisme de garantia d'aquesta Declaració, l'ONU va nomenar un Relator Especial per a la situació de les persones defensores dels drets humans. Aquest representant, que actualment és el francès Michel Forst, desenvolupa diferents activitats amb l'objectiu de promoure el compliment de la Declaració. Entre altres, elabora informes de seguiment que inclouen recomanacions per als Estats.

A nivell europeu, els ministres d'Exteriors van aprovar al 2004 les Directrius de la UE relatives als defensors i defensores de drets humans, que van ser actualitzades l'any 2008. Aquestes Directrius defineixen el paper que la UE ha de desenvolupar pel que fa a la cooperació amb defensors i defensores de drets humans i al suport a activistes que es trobin en situació de risc. Brussel·les compta també amb un Representant Especial per als drets humans, que des del juliol del 2012 és el grec Stavros Lambrindis. A més, a l'octubre del 2015 la UE va posar en marxa el mecanisme ProtectDefenders.eu, que té com a objectiu donar suport a defensors i defensores de drets humans d'arreu del món que es troben en situació de risc. Protectdefenders.eu està dirigit per un consorci de dotze ONG internacionals.

Tot aquest conjunt de normes, òrgans i instruments internacionals per promoure els drets humans i protegir les persones que els defensen ha d'anar reforçat per l'acció dels poders públics, tant estatals com regionals i locals. El projecte de *Ciutats defensores dels drets humans* és un pas més en aquest camí i una mostra de la implicació de les ciutats en la defensa i la promoció dels drets humans, com a eix transversal de les polítiques públiques.

Vinyeta de Roar Hagen (Noruega).

“Sentim por, però per les venes ens corre la necessitat de defensar els drets més bàsics; sobretot, els drets de les dones”.

SILVIA BERROCAL (Colòmbia)

marc del **Programa català de protecció de defensors i defensores dels drets humans**. L'objectiu d'aquesta iniciativa és oferir protecció i atenció integral a defensors i defensores dels drets humans que vegin amenaçada la seva vida o integritat a causa de la seva tasca en defensa dels drets humans als seus països d'origen, a través d'una collida temporal de sis mesos a Catalunya i un acompanyament per al retorn. Cada persona se selecciona entre les candidatures presentades per entitats catalanes i avalades per entitats del país d'origen de les persones candidates. En el cas de la Silvia Berrocal, ha rebut l'aval a Catalunya d'Oxfam Intermón i a Colòmbia de Forjando Futuros.

Un conflicte d'arrels profundes

Si fem un cop d'ull al mapa de defensors i defensores de drets humans que han visitat les *Ciutats defensores*, hi ha un país que destaca amb claredat: Colòmbia. Han passat pel projecte un grup notable de colombianes i colombians compromesos amb la pau: Doris Rivera Ríos i Claudia García Giraldo, en la primera edició (2013); Diego Quiroga Bonilla, en la segona (2014); Jeison Castaño (Jeihhco), en la quarta (2016), i Diana Avella, en la darrera (2017). S'hi sumen, aquest 2018, dues noves veus: les de l'Edilberto Daza i la Silvia Berrocal.

El reguitzell de noms reflecteix clarament el compromís de les *Ciutats defensores* amb el país llatinoamericà, escenari des de fa dècades d'alts nivells de violència i bressol, a la vegada, de nombroses persones que en el seu dia a dia treballen per un futur de pau.

Les arrels del conflicte colombià són profundes. Durant la segona meitat dels anys 40 del segle passat, Colòmbia comença a viure una etapa convulsa i molt violenta que, com explica el politòleg Jerónimo Ríos Sierra, “connecta directament amb l'aparició de les dues grans guerrilles de la història recent del país: les FARC i l'ELN”. Els antagonismes partidistes, les disputes vinculades a la distribució de la terra, el creixent malestar i frustració en cercles obrers i la debilitat de les estructures de l'Estat són alguns dels elements que condueixen a aquesta situació.

Algunes xifres ajuden a entendre l'amplitud i l'impacte d'aquest període de violència. Entre 1947 i 1957, el país registra 800.000 persones desplaçades i 180.000 mortes (al 1964 ja se superen les 200.000, majoritàriament civils).

Malgrat alguns intents de reduir els nivells de violència durant la dècada dels 50, les autoritats no aconsegueixen frenar el trencament d'alguns territoris –petites extensions– amb l'Estat, ni donar resposta a problemes estructurals que són caldo de cultiu de conflictes. A mitjans dels 60 prenen forma tres guerrilles que acabaran adquirint un paper molt rellevant en el conflicte colombià: les Forces Armades Revolucionàries de Colòmbia (FARC), l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN) i l'Exèrcit Popular d'Alliberament (EPL).

Durant aquella etapa, les iniciatives governamentals en matèria d'educació, salut, transports i infraestructures, així com una tímida reforma agrària, es revelen clarament insuficients a l'hora de donar resposta a les necessitats de la població. Així, per exemple, cap a 1970 dues terceres parts de la població camperola viu en termes de pobresa absoluta. Potser és per això, com apunta Ríos Sierra, que durant la dècada dels 70 sorgiran noves guerrilles, com l'M-19 o la guerrilla indigenista Quintín Lame, actualment desmobilitzades.

Als anys 80, el conflicte adquireix encara més complexitat. El narcotràfic i els grups paramilitars ocupen un paper central en les dinàmiques de la violència colombià i, a la vegada, les FARC i l'ELN viuen moments de gran fortalesa. A tot plegat hi contribueix un context econòmic d'inflació i importants nivells d'atur, així com les profundes desigualtats que arrossega el país. Les diverses negociacions de pau impulsades per successius governs, tant als 80 com als 90, fracassen obstinadament.

A finals del 90, l'executiu del conservador Andrés Pastrana convida els Estats Units a intervenir en el conflicte. Neix el Pla Colòmbia, que permet establir una col·laboració econòmica i militar entre ambdós països per combatre el narcotràfic. Entre les ombres d'aquest projecte, destaca la fumigació aèria amb glifosat, que comportarà conseqüències molt negatives tant ambientals com pel que fa al desplaçament forçat.

Les dades respecte de la violència continuen en nivells alarmants quan Álvaro Uribe arriba a la presidència del país, l'any 2002. En aquell moment, pràcticament tres quartes parts de la geografia colombià es troben afectades pel conflicte armat. El govern d'Uribe impulsarà una política bel·ligerant i de confrontació que, si bé aconseguirà afeblir militarment la guerrilla, deixarà un rastre sagnant de vulneracions de drets humans. És durant el mandat d'Uribe que es produeix, entre altres, l'escàndol dels *falsos positius*.

La pau negociada amb les FARC

Durant la primera dècada de segle, el conflicte colombià arriba a un punt d'estancament que facilitarà l'obertura de negociacions entre guerrilla i govern. Amb Juan Manuel Santos al capdavant de l'executiu, al 2012 es fa pública la posada en marxa d'un procés de negociació amb les FARC, que es desenvoluparà durant quatre anys a l'Havana i culminarà amb un acord de pau.

Amb l'acompanyament de Cuba, Noruega, Xile i Veneçuela, les delegacions negociadores arriben a un pacte basat en cinc punts: la reforma rural integral, la participació política, la fi del conflicte, la solució al problema de les drogues il·lícites, i les víctimes i la justícia transicional. És, en paraules de Ríos Sierra, el pacte "més ambiciós i més complet dels últims acords de pau signats al món".

Com apunten des de l'ONG Conciliation Resources, el procés de pau colombià ha incorporat diverses innovacions, com la democratització del procés de pau, la prevenció de la impunitat o la preparació per a la implementació dels pactes. Destaca especialment la creació d'una subcomissió de gènere, que ha supervisat tots els documents i acords per assegurar una incorporació efectiva de perspectiva de gènere.

La representant d'ONU Mujeres a Colòmbia, Belén Sanz, explicava l'any passat en una entrevista que les dones han jugat un paper fonamental en el procés de pau colombià. "Han estat molt actives i s'han convertit en una poderosa veu política de resistència i transformació", afirmava. I assenyalava també que "el 60% de les víctimes que van visitar l'Havana eren dones, colombianes dels més diversos orígens i víctimes de diferents violacions dels seus drets humans, inclòs l'abús sexual".

L'acord de pau se signa de manera solemne el 26 de setembre de 2016, en una cerimònia a Cartagena de Indias a la qual assisteixen representants de la comunitat internacional, caps d'Estat, organitzacions de la societat civil i representants de les víctimes. Però aviat arriba el sotrac: en el plebiscit del 2 d'octubre, que havia d'avaluar el text, l'electorat colombià rebutja el pacte amb les FARC per un estret marge de 60.000 vots.

Els resultats del plebiscit (50,2% per al no, 49,78% per al sí), marcats per una elevada abstenció, donaran pas a una revisió dels acords. Poc després, el 24 de novembre de 2016, l'executiu de Santos i les FARC signaran un nou text, a Bogotà. L'acord és fruit d'una clara voluntat d'acabar amb el conflicte, i s'ha mantingut vigent des d'aleshores. De fet, l'any passat el text va rebre el suport de la Cort Constitucional, que el va blindar jurídicament per als 12 anys següents.

Signatura de l'acord de pau de setembre de 2016. A la imatge, el president colombià, Juan Manuel Santos, i el líder de les FARC, Rodrigo Londoño.

Entrevista

Vas viatjar a Cuba en tres ocasions per participar en les negociacions de pau. Què destacaries de l'experiència?

En el tema de les dones vam tenir-hi molta incidència. Vam poder observar i aportar. Destaco que va ser una negociació excel·lent entre el govern i les FARC. Per a mi, va ser una cosa positiva de la qual Colòmbia hauria d'estar orgullosa.

Com vas viure la visita de les FARC a les víctimes de la massacre de la Chinita?

Amb emoció i satisfacció. Em vaig quedar molt tranquil·la, perquè jo ja havia fet un treball emocional i de perdó. Quan et treus tots els rancors i odís, ja ets lliure, tornes a viure i pots perdonar.

El primer dia que havia anat a l'Havana sí que havia estat molt nerviosa. Era la primera vegada que m'havia de trobar amb persones de l'organització que havia assassinat a un fill meu. En canvi, quan van venir a visitar-nos vaig sentir tranquil·litat en veure com s'expressaven i demanaven perdó. Van reconèixer que havia estat un error. Una pensa: equivocarse per matar 35 persones... Però tothom pot equivocar-se.

Nosaltres ja havíem pres la decisió de la reconciliació i el perdó, sobretot perquè altres famílies no patissin el que nosaltres havíem patit, perquè no hi hagués més víctimes, més vídues, més orfes. Perquè si 7.000 fusells deixen de disparar, és molta la gent que deixa de morir.

Arran d'aquest procés de perdó, van començar a acusar-me de ser part de la guerrilla, de donar suport a les FARC. I van venir les amenaces.

Víctimes de la massacre de La Chinita, reunides per a la cerimònia de perdó de setembre de 2016.

Fotografia: Centre Nacional de Memòria Històrica de Colòmbia.

Ets una de les impulsores de COMUPAZ. Com sorgeix aquesta iniciativa?

Ningú no ens ha donat suport. Als governs –locals, departamentals i nacionals– no els agrada que sorgeixi res. Però un grup de 70 dones hem aconseguit, des de 2014, conformar legalment aquesta organització. Com funcionem? Ens reunim per parlar en un parc, que queda molt a prop de casa meua, al barri obrer. Ens trobem, portem menjar per

compartir, parlem, juguem, riem... i també mirem de resoldre problemes que ens afecten, jurídics o de qualsevol altre tipus.

Quines són les principals amenaces als drets de les dones en el context colombià actual?

La manca de terres i d'oportunitats. Les dones no tenen terres, i sovint no tenen la possibilitat d'estudiar, de ser professionals, d'accedir a un habitatge. Sobretot les dones camperoles, que no han estudiat, no saben com reclamar els seus drets. La Constitució colombiana reconeix molts drets, però sovint aquests drets són vulnerats. I jo, com a defensora, ajudo les persones perquè els facin efectius.

La gent que treballa a la Unitat per a les Víctimes no sempre té la formació adequada, i no dona a les víctimes l'ajuda que necessiten i que els reconeix la llei. Això provoca una revictimització. Jo no sóc professional, però sé on buscar la informació i els coneixements per poder orientar i donar suport a la gent, sobretot a les dones, tant a les víctimes com a les que es troben en una situació de vulnerabilitat.

Com expliques la violència que estan patint defensors i defensores de drets humans després dels acords de pau?

S'ha avançat en el procés de pau, però ara els grups paramilitars volen ocupar els espais on era la guerrilla. Volen expulsar els camperols de les seves terres i assassinar els defensors i defensores perquè no reclamin ni denunciïn res.

L'Estat, mentrestant, es fa el sord. Fa com si no estigués passant res. De fet, el ministre de Defensa ha arribat a afirmar que a Colòmbia no hi ha paramilitars, i que els defensors de drets humans són assassinats per embolics de faldilles o per disputes veïnals sobre els límits de les terres. Aleshores, què pots pensar del govern? Doncs que hi té responsabilitat.

Què esperes de la teua estada a Catalunya?

En primer lloc, establir aliances, fer incidència política i aconseguir suport per a iniciatives que s'estan desenvolupant a Colòmbia. I en segon lloc, confio que a través de l'acompanyament que tindrem a la tornada baixarà la pressió sobre nosaltres.

+ informació: <http://www.forjandofuturos.org/>

“La gent s’ha anat desplaçant d’un departament a un altre, i un altre, i un altre, intentant sobreviure; ara ja està cansada de tanta guerra”.

EDILBERTO DAZA (Colòmbia)

També duu a terme accions de pedagogia de pau i de protecció de líders socials, així com de defensa de la terra i la justícia ambiental.

Al compromís amb la Fundación DHOC, l’Edilberto suma la seva participació en l’associació camperola Agrogüéjar-Cafre, del municipi de Puerto Rico. És la seva organització de base. Agrogüéjar-Cafre treballa en la creació d’una zona de reserva camperola al municipi de Puerto Rico i, també, d’una gran zona de reserva camperola a l’Àrea de Maneig Especial de La Macarena (AMEM).

Després de més de tres dècades de compromís amb els drets humans i la justícia social, i malgrat la violència que ha patit, continua alçant la veu amb fermesa. “Cada dia diem a camperols i a la ciutadania que cal denunciar, perquè és l’única manera”, insisteix.

Una pau que no costi la vida

La implementació dels acords signats al 2016 no és un procés senzill. El Kroc Institute, encarregat de fer-ne el seguiment, va publicar a finals de l’any passat un primer informe que recollia els principals avenços i reptes pendents. Segons aquesta anàlisi, s’observa un progrés significatiu en els objectius que el pacte planteja a curt termini (l’abandonament de les armes, el cessament de les hostilitats, o l’establiment de mecanismes de verificació i resolució de disputes, per exemple). Ara bé, s’han aconseguit menys avenços en els compromisos que defineixen metes a mitjà

i llarg termini, com la implementació de mecanismes de participació ciutadana i inclusió política, el desenvolupament i la distribució de terres, la lluita contra el narcotràfic o l’aplicació de la justícia transicional, entre altres. Així mateix, l’informe cridava l’atenció sobre la necessitat de garantir urgentment la seguretat i la protecció tant d’excombatents de les FARC com de líders socials i comunitaris.

En efecte, com exemplifiquen els casos de la Silvia Berrocal i l’Edilberto Daza, els acords de pau no s’han traduït en un increment de la seguretat de defensors i defensores de drets humans. Amnistia Internacional advertia en el seu darrer informe (2017/2018) d’una “taxa alarmant d’atacs a defensors i defensores dels pobles indígenes i afrodescendents, les comunitats camperoles i les dones, que posa en dubte la implementació de l’acord de pau”. A Twitter, aquesta alerta ha agafat la forma de l’etiqueta #QueLaPazNoNosCuesteLaVida.

Els reptes que dibuixa l’horitzó de pau per al país són enormes. Com explica l’expert en el conflicte armat colombià Jerónimo Ríos Sierra, “en un país on les elits han segregat la democràcia durant dècades i on trobem nivells de recentralització absolutament disparats, es fa difícil pensar que l’acord de pau permetrà establir mecanismes de democràcia local que resignifiquin els escenaris tradicionalment afectats per la violència”. I afegeix: “En un país amb alts nivells de corrupció i un Estat que té més territori que sobirania, la força pública no ha aconseguit controlar efectivament els territoris abandonats en el procés de desmobilització de les FARC. Això se suma a problemes no resolts com la concentració de la riquesa i la manca de progressivitat fiscal, de descentralització administrativa, de fortalesa institucional, de rendiment de comptes, de transparència... Els mals endèmics del sistema polític colombià generen greus dificultats per abordar les exigències de l’acord de pau.”

Per això, la Silvia Berrocal espera que el nou cicle electoral colombià, que tindrà lloc aquesta primavera, porti persones compromeses amb la pau al Senat, a la Cambra de Representants i al capdavant de l’executiu. Persones que siguin capaces de seure a negociar amb l’ELN i construir, a nivell més general, un país on es respectin els drets humans.

Perquè, com subratlla l’Edilberto Daza, “la gent ja està cansada de la guerra”. L’activista assegura que intentarà fer tot el possible per posar-hi punt i final: “Veurem fins on ens deixen i fins on arribem”, apunta.

Fotografia: Misión ONU Colombia.

Els balígrafos, una iniciativa del govern colombià que simbolitza l’aposta per deixar enrere la violència armada.

Entrevista

Colòmbia arrossega el problema de la distribució de la terra des de fa dècades.

Els acords de pau inclouen un punt sobre la reforma agrària, però és un tema molt complicat. Les terres són propietat de molt poca gent a Colòmbia i, a causa del paramilitarisme, moltes persones han estat expulsades de les seves terres. Per a un camperol, aconseguir que li titulin les terres és un procés llarg i, com a molt, podrà arribar a 80 hectàrees titulades, màxim. En canvi, hi ha grans terratinents, com l'expresident colombià Álvaro Uribe Vélez, que té més de 30.000 hectàrees de terra. I et preguntes: per què ell sí que pot tenir tanta terra titulada?

Els acords preveuen la creació d'un fons de terres, que han de distribuir-se entre camperols sense terra. Però per posar-lo en marxa, s'està generant un altre problema. A camperols que fa 40 o 50 anys que tenen la seva finca se'ls està aplicant l'extinció de domini perquè han cultivat coca. Pretenen expropiar-los les terres i entregar-les a altres persones per mitjà del fons. Així, tenim un doble desplaçament.

Fotografia: Gobernación del Cauca.

La Fundació DHOC verifica la implementació i el compliment dels acords de pau. Com valoren el camí recorregut des de la signatura dels acords?

En els 14 mesos que portem de procés*, hem pogut observar moltes dificultats. Quan va complir-se l'etapa de concentració de les FARC, vam comprovar que les zones

on havien de reunir-se els membres de la guerrilla no estaven habilitades. El govern no havia ni començat la construcció de les infraestructures necessàries. En principi, la gent de les FARC havia de trobar-hi habitacles, aules de treball i estudi, centres de salut... però quan hi van arribar no hi havia absolutament res. Amb la voluntat de continuar el procés, la gent de les FARC va mostrar-se disposada a col·laborar en la construcció.

Però no es tracta només d'això. En aquest moment, molts excombatents encara no han pogut legalitzar la seva documentació, no han rebut el primer pagament, tenen pendent la bancarització, etc. En algunes zones, les persones concentrades han hagut de retirar-se perquè no hi havia garanties de seguretat i l'amenaça dels paramilitars és constant. I de fet, en moltes zones han marxat perquè el govern incompleix amb el tema del menjar, la salut, l'educació...

Com s'està gestionant la substitució de cultius il·lícits?

Les comunitats s'han mostrat molt disposades a arribar a acords amb el govern, però l'executiu no ha complert els pactes. En alguns municipis, només dos o tres dies després de signar un acord amb el govern les comunitats han rebut la visita de 4 o 5 helicòpters amb policia, ESMAD [antiavalots], fiscalia, etc. I ja tens conflicte. La gent s'ha organitzat, cada vereda [secció administrativa dels municipis colombians] ha format el seu grup de persones, i se n'ha anat a defensar els cultius per no permetre que els arrenquin el poc que tenen. Hi ha hagut xocs amb la força pública, camperols ferits i assassinats, etc.

La setmana passada van arribar al municipi de Puerto Rico. La policia antinarcòtica va anar a uns *cambullones* [tallers rudimentaris on es processa la fulla de coca] i hi va calar foc. Però com que allà som a l'estiu, ja han cremat més de 250 hectàrees de muntanya. No només han cremat els *cambullones*, sinó també cultius, pastures...

Una altra de les missions de la Fundació DHOC és fer pedagogia de pau per a la socialització dels acords.

Hem organitzat capacitacions d'entre un i tres dies per a les comunitats. Els expliquem com ha anat el procés de pau i quins acords es van pactar a l'Havana. Però no és fàcil. Som una entitat sense ànim de lucre, i només tenim recursos procedents d'alguns projectes i organitzacions

internacionals que ens donen suport. El govern colombià no ha invertit ni un peso en pedagogia de pau. Per això, molta gent encara no sap què es va acordar i signar als acords de pau.

Fotografia: IAP.

Tant la Fundació DHOC com Agrogüéjar han comptat amb acompanyament internacional de l'organització IAP. Quin impacte han tingut aquestes accions?

Ha estat molt important, perquè ha fet baixar la persecució i estigmatització que patim. Cada vegada que ens desplaçem a fer un taller o visitem les comunitats i tenim acompanyament d'IAP, no trobem gaires inconvenients. En aquest sentit, disminueix l'arremesa contra líders i defensors de drets humans.

El suport de les organitzacions internacionals té molt impacte, tant pel que fa a l'acompanyament personal allà, en regió, com també des d'Europa. Ara bé, malauradament, molts dels recursos econòmics que s'han enviat des de la Unió Europea no han arribat a les comunitats. Caldria veure com es podria establir una relació directa entre les organitzacions internacionals i les entitats colombianes que desenvolupen els projectes en el territori.

* Aquesta entrevista va realitzar-se el 12 de febrer de 2018.

+ informació:

www.goo.gl/TnEspV

<https://twitter.com/fundaciondhoc>

“El que passa a Àfrica no és independent del que passa a Europa, n'és la conseqüència.”

CHEMA CABALLERO (Espanya, Sierra Leone)

Els aprenentatges adquirits a l'Àfrica l'acompanyen en el seu dia a dia, li deixen “veure la realitat amb uns altres ulls” i situar-se “al costat dels oprimits i no dels opressors”. “Crec, en definitiva, que m'ha ajudat a millorar i créixer com a persona, atorgant-me una sensibilitat i una forma de viure compromès”, explica.

Caballero va participar l'any 2014 a la segona edició de Ciutats defensores dels drets humans. De l'experiència, recorda especialment “la gran quantitat de persones” amb qui va compartir aquells dies. Pel que fa a aquesta edició, espera continuar abordant els temes que el preocupen, com “les nenes i els nens soldat, l'espoli al qual Occident sotmet Àfrica i les guerres que genera per aconseguir les matèries primeres del continent a cost mínim”. Amb esperança, planteja: “Potser junts aconseguim imaginar com fer que les coses siguin diferents per a milions i milions d'africanes i africans.”

Una dècada de guerra

Corria l'any 1992 quan en Chema Caballero va arribar a Sierra Leone, un país immers en una guerra civil. Al març del 1991, les forces del Front Revolucionari Unit (RUF, per les seves sigles en anglès) havien entrat des de Libèria, el país veí, per acabar amb el règim que governava des de Freetown.

Quedava encara una dècada per davant d'un conflicte que provocaria al voltant de 70.000 víctimes mortals i 2,6 milions de persones desplaçades, segons dades recollides pel Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament. Entre les nombroses atrocitats comeses durant la guerra, són tris-

tament coneguts el reclutament forçós, l'ús de nens i nenes soldat, la violència sexual sistemàtica, les mutilacions (d'extremitats, orelles o llavis) i el pillatge generalitzat.

Mapa: Nacions Unides.
www.goo.gl/d6on8w

Conflictes interns i interessos exteriors van confluir a l'hora de fer esclatar el conflicte i allargar-lo durant onze anys. Com apunta el politòleg Óscar Mateos (*Beyond greed and grievance* [...], 2010), no hi ha una única causa que expliqui la guerra de Sierra Leone.

A nivell intern, el país arrossegava a principis dels 90 dècades d'un règim clientelar, autoritari i molt desigual. L'herència colonial (Sierra Leone esdevé independent el 1961), els efectes dels programes d'ajustament estructural,

l'ús del poder de l'Estat per a l'enriquiment de les elits i les persistents desigualtats entre el centre i la perifèria del país van contribuir a consolidar un sistema exclouent amb importants divisions socials.

Però el conflicte a Sierra Leone no es pot entendre si no s'obre la mirada cap a les tensions i interessos tant regionals com internacionals. La connexió més evident s'estableix amb Libèria, que des de 1989 estava immersa en la seva pròpia guerra. Charles Ghankay Taylor, líder del Front Patriòtic Nacional de Libèria (NPFL), era un dels actors que pugnava pel poder de Monròvia. I va ser, també, un dels principals aliats del RUF i del seu dirigent, Foday Sankoh. Líbia i Burkina Faso van posicionar-se igualment al costat de les forces rebels. En canvi, Guinea i Nigèria van donar suport al govern, en mans aleshores de Joseph Momoh.

Hi havia, a més, un grup ampli i divers d'actors amb interessos purament econòmics, que operaven al voltant del comerç d'armes i de diamants. Per a Óscar Mateos, països com Egipte, Israel, Bulgària, Bèlgica o la Xina “destaquen per haver violat deliberadament l'embargament d'armes estipulat”. Comerciants locals i del Líban també van fer negoci, així com l'empresa de diamants De Beers i altres firmes internacionals vinculades a companyies privades de seguretat.

Al llarg del conflicte, el govern de Sierra Leone va passar de les mans de Momoh a les del capità Valentine Strasser (1992), el general de brigada Julius Maada Bio (1996), Ahmad Tejan Kabbah (al 1996, després d'unes eleccions) i el comandant Johnny Paul Koroma (1997). Aquest últim, que va arribar al poder amb un cop d'Estat després del fracàs de l'acord de pau d'Abidjan, va impulsar el Consell Revolucionari de les Forces Armades (AFRC), amb membres tant de l'exèrcit com del RUF.

Al febrer de 1998, tropes de la Comunitat Econòmica dels Estats de l'Àfrica Occidental (ECOMOG), liderades per Nigèria, van expulsar l'AFRC del poder. Un any després, l'AFRC i el RUF van llençar una forta i brutal ofensiva sobre Freetown, que acabaria amb la mort d'entre 5.000 i 6.000 persones. Sis mesos més tard, al juliol de 1999, van arribar els acords de pau de Lomé, malauradament insuficients per posar el punt i final a la guerra. De nou, el conflicte es tornaria a encendre la primavera del 2000.

Finalment, sota els auspicis de la Comunitat Econòmica dels Estats de l'Àfrica Occidental (ECOWAS), va aconseguir-se un alto el foc al novembre del 2000. La fi de la guerra es va declarar al gener del 2002.

Menors per a ús militar

Les primeres eleccions després de la guerra van celebrar-se al maig del 2002, i van tornar a situar Ahmad Tejan Kabbah al capdavant del govern. Posteriorment, es va crear una Comissió de la Veritat i la Reconciliació i es va impulsar, amb el suport de Nacions Unides, el Tribunal Especial per a Sierra Leone, que havia de jutjar els crims més greus comesos durant la guerra.

Les sentències d'aquest tribunal contra tres dirigents de l'AFRC i un membre de les Forces Civils de Defensa (CDF, milícies que havien donat suport a les forces governamentals) van suposar, al 2007, la primera condemna dictada per una cort internacional per càrrecs relatius al reclutament i la utilització de nens i nenes soldat. Una altra resolució d'aquest tribunal, al 2012, va declarar Charles Taylor (aleshores ja expresident de Libèria) culpable de complicitat amb el RUF en la perpetració de crims de guerra durant el conflicte de Sierra Leone, entre els quals el reclutament i utilització de menors soldat i el seu ús directe en les hostilitats.

Com recull la politòloga Alba Martos, s'entén per infant soldat qualsevol menor de 18 anys vinculat a una força armada (governamental) o un grup armat irregular que hagi estat reclutat o utilitzat per aquests en qualsevol capacitat. És a dir, no es tracta només de menors que han estat utilitzats com a combatents, sinó també com a escuts humans, espies, o amb finalitats d'explotació sexual o laboral (a la cuina o per a la càrrega de materials, per exemple).

En aquest sentit, Martos subratlla la "doble vulnerabilitat" que pateixen les nenes soldat, que corren un gran risc de ser víctimes de violència i explotació sexual, i que acostumen a ser invisibilitzades. En la mateixa línia, Caballero explicava fa uns anys en una entrevista que, de tot el seu treball amb menors soldat, la "gran espina" eren les nenes.

"Ens costava molt més arribar-hi [...] només parlaven de la seva part de dones-soldat", apuntava.

Actualment, UNICEF calcula que hi ha al voltant de 300.000 nens i nenes soldat a tot el món. Durant el temps que estan vinculats a les forces i grups armats, aquests infants són testimonis i víctimes d'actes terribles d'una violència que, en ocasions, també han d'exercir. L'experiència els deixa profundes ferides, tant físiques (mutilacions, malalties, embarassos no desitjats) com psicològiques i emocionals. El gran repte, sortir de l'espiral de violència i reintegrar-se en la comunitat, és un camí difícil que milers de joves han transitat de la mà de Chema Caballero.

Fotografia: UNICEF.

Entrevista

Ets molt crític amb el paper de les potències occidentals en el manteniment dels conflictes armats a l'Àfrica. Si haguessis d'assenyalar als principals responsables d'aquesta persistència, a qui apuntaries?

No hi ha excepcions. Des dels cinc membres permanents del Consell de Seguretat de Nacions Unides fins a països molt més petits, tots obtenen beneficis dels conflictes africans: matèries primeres, tràfic legal i il·legal d'armes... i ara, l'últim gran negoci a costa del patiment del proïsme: la indústria del control de fronteres. Grans empreses s'embutxaquen milions d'euros militaritzant les fronteres per controlar el flux de persones migrants que fugen de les guerres i de la misèria que nosaltres mateixos creem. Des que els governs han privatitzat aquest sector, les empreses privades que el controlen estan fent grans negocis, i per mantenir-los fomenten una ideologia de por i odi al migrant que subtilment penetra en tots els àmbits de la nostra societat.

També ets crític amb el procés de justícia i reconciliació posterior a la guerra de Sierra Leone. Què va fallar?

Els països donants no van invertir prou diners per ajudar la immensa majoria de les víctimes a buscar justícia, a aconseguir que els seus agressors reconeguessin els crims i demanessin perdó. Al final, víctimes i botxins es van veure obligats a viure junts, cadascú llepant-se les pròpies ferides i molts amb el desig de poder venjar-se algun dia. Una guerra no s'acaba amb el cessament de les bales, cal treballar la reconciliació i la convivència. Mentre això no es fa, les ferides continuen obertes, i el risc d'un nou conflicte es manté latent.

Com és ara Sierra Leone?

Després de la guerra el país va créixer molt econòmicament, però això no va repercutir en la majoria dels seus ciutadans, que continuen vivint en la pobresa. Tampoc va suposar més ocupació per a la immensa majoria de joves, que no aconsegueixen un mitjà de vida i han de recórrer a l'anomenada economia informal per tirar endavant. A més, entre 2014 i 2016 el país va ser fortament colpejat per l'epidèmia de l'Ebola, cosa que va acabar d'arruinar moltes famílies i petits comerciants. Un cop superada, aquests no han rebut cap ajuda per començar de nou i refer les seves vides. En l'altre extrem, amb la guerra, la rehabilitació i l'Ebola, algunes persones del govern i funcionàries han fet molts diners. Això ha dis-

parat la corrupció al país i augmentat la frustració en què es veu sumida la majoria de la població.

Has alçat la veu per denunciar l'increment de nenes i nens soldat. Des de la ciutadania, es pot contribuir d'alguna manera a transformar aquesta tendència?

Des de fa poc més d'un any assistim a aquest trist fenomen: el nombre de nenes i nens soldat, en lloc de disminuir, augmenta. És cert que hi ha més conflictes, però també ho és que cada vegada els grups armats utilitzen més menors a les seves files. En casos com els d'Al-Shabaab a Somàlia o el conflicte de Kasai a la República Democràtica del Congo, entre altres, entre el 75% i el 90% dels combatents són menors de 18 anys. Mentre hi hagi guerres continuaran existint menors soldat. I les guerres no sembla que hagin d'acabar-se ara per ara, perquè fan riques a moltes persones, són un gran negoci. Per això, els ciutadans hem de continuar organitzant-nos per demanar als nostres governs que canviïn les seves polítiques i comencin a respectar els drets humans.

Al 2016 vas publicar, amb l'ONG Zerca y Lejos, *Edjengui se ha dormido*. Hi ha hagut canvis des d'aleshores respecte de la situació de la població pigmea baka? Edjengui és més a prop de despertar-se?

Crec que feines com la que està desenvolupant Zerca y Lejos des de fa 15 anys entre els pigmeus baka al sud de Camerun estan tenint un gran impacte. Cada cop més els joves baka que estudien comencen a plantejar-se el seu paper en la nova societat en què es veuen forçats a viure, després d'haver estat expulsats de les selves on han viscut durant generacions en total harmonia amb el medi ambient. Han començat a associar-se i agrupar-se per lluitar pels seus drets, tenir les mateixes oportunitats de les quals gaudeixen la res-

ta de ciutadans de Camerun i defensar la seva cultura. Cada dia que passa Edjengui, l'esperit de la selva, està més a prop de despertar-se i restaurar la dignitat al seu poble.

+informació:
<http://ongdyes.es>

“De cap manera em sembla just que haguem de marxar de les nostres comunitats i els nostres països per culpa de les transnacionals.”

YOLANDA OQUELÍ (Guatemala)

penal de manera indeguda per bloquejar la feina de les persones defensores de drets humans”.

El passat 2 de gener, la Yolanda va decidir sortir del país i buscar un lloc segur per a ella i la seva família. A Catalunya, resta a l'espera que li reconguin el dret a l'asil. I continua la seva lluita. “He après que des d'aquesta banda també es pot fer molt per denunciar i aturar aquests projectes”, assegura.

Autoorganització i resistència a La Puya

*“[...] És legítima la resistència del poble per a la protecció i defensa dels drets i garanties consignats a la Constitució”
Article 45 de la Constitució Política de la República de Guatemala*

Les comunitats dels municipis guatemalencs de San José del Golfo i San Pedro Ayampuc han protagonitzat en els darrers anys una ferma lluita contra el saqueig i la contaminació del seu territori. Situades a una trentena de kilòmetres de la capital del país, han plantat cara a l'empresa Exploraciones Mineras de Guatemala (Exmingua, S.A.), subsidiària primer de la canadenc RADIUS Gold Inc. i, actualment, de la nord-americana Kappes, Cassidy and Associates (KCA).

El 23 de novembre de 2011, Exmingua va obtenir la llicència d'explotació minera d'una extensió d'aproximadament 20 kilòmetres quadrats en una zona que veïns i veïnes coneixen

com La Puya. Sense cap consulta prèvia a les comunitats afectades, el projecte Progreso VII Derivada va aconseguir permís del govern per extreure or i plata d'aquest territori.

La pugna pels recursos de La Puya havia començat a plantejar-se durant tota la dècada anterior. Segons un informe elaborat per la consultora Mónica Mendizábal per a la Fundación para el Desarrollo Comunitario (FUNDESCO), es té constància que al 2003 es va atorgar una llicència d'exploració per al projecte, tot i que ja s'havia estat explorant el territori des de l'any 2001.

L'estudi de Mendizábal recull les advertències que l'enginyer de mineria i medi ambient Robert Robinson va plantejar al desembre de 2012 sobre els perills de l'activitat d'Exmingua: “La mina Progreso VII és un projecte miner d'alt risc [...] En primer lloc, existeix la presència d'arsènic molt tòxic al jaciment del mineral, les aigües superficials i les aigües subterrànies. La mineria probablement alliberarà, addicionalment, concentracions d'arsènic al medi ambient. En segon lloc, l'EIA [Estudi d'Impacte Ambiental presentat per Exmingua] conté greus deficiències en la informació, la planificació i les garanties de recuperació. Les deficiències a l'EIA no proporcionen cap confiança sobre el fet que els propietaris saben com realitzar la mineria d'una manera que protegeixi la salut pública i el medi ambient.”

Quan Robinson va publicar les seves observacions preliminars sobre la mina, feia mesos que les comunitats de San José del Golfo i San Pedro Ayampuc s'havien mobilitzat contra el projecte. Entre 2010 i 2011 havien començat a circular cada cop més informacions, i la població s'havia anat sensibilitzant. La Yolanda Oquelí explica que va ser al 2011 quan ella es va unir a la lluita de sis homes de les comunitats que havien començat a treballar per esbrinar en què consistia Progreso VII Derivada.

El 2 de març de 2012, Exmingua va intentar iniciar les activitats extractives a La Puya. Però una dona que va veure com la maquinària i els camions pretenien entrar a la zona de la mina va iniciar un bloqueig al qual se sumaria tota la comunitat. Així va néixer la Resistència pacífica La Puya. Des d'aleshores, veïns i veïnes s'han organitzat per mantenir-se 24 hores davant l'entrada de la mina, en una permanència que continua sis anys després.

En aquest temps, membres de la Resistència han patit tot tipus d'agressions, intimidacions i criminalització. També hi ha hagut intents de desallotjament de la Resistència i d'entrada de maquinària a la mina amb protecció policial. No obstant això, el projecte no ha pogut operar amb normalitat.

Fotografia: CMI_G (cmiguarte.org).

Fotografia: Coordinadora Latinoamericana de Cine y Comunicació de los Pueblos Indígenas.

Fotografia: Prensa Comunitaria.

Igualment, la lluita s'ha canalitzat per la via legal. Després d'algunes resolucions judicials favorables a les veus contràries al projecte, al juny del 2016 la Cort Suprema de Justícia va sentenciar per unanimitat la suspensió definitiva de les operacions de la mina. El dictamen reconeixia que s'havien violat els drets de les comunitats, per la manca de consulta prèvia, i ordenava al Ministeri d'Energia i Mines anul·lar l'autorització concedida a Exmingua.

L'empresa minera, però, no ha renunciat al projecte. Per això, la Resistència La Puya ha celebrat aquest març els seus sis anys de lluita amb activitats reivindicatives. Les mobilitzacions continuen.

Empreses i drets humans: quina relació?

El conflicte generat entorn del projecte Progreso VII Derivada és només un dels nombrosos casos en què col·lideixen interessos empresarials i drets humans. La Yolanda Oquell parla de la situació a Guatemala en aquests termes: "És un país ric en béns naturals, i això ens ha condemnat a haver-nos d'enfrontar a les multinacionals. Amb la mineria, les hidroelèctriques i els monocultius ens tenen envaïts."

L'asimetria que caracteritza les relacions entre empreses transnacionals i comunitats locals condueix, massa sovint,

a abusos de poder i vulneracions de drets humans. Per això, des de fa dècades es treballa a nivell internacional per mirar de regular l'activitat de les corporacions i equilibrar la balança.

En un article publicat a principis d'any a la revista *Alternativas Económicas*, les sociòlogues Alys Samson i Mónica Vargas explicaven que ja al 1974 el Consell Econòmic i Social de Nacions Unides va crear una comissió per investigar els abusos de les empreses multinacionals i crear un codi de conducta. Però el camí iniciat aleshores ha topat amb pressions i obstacles, que han dificultat la consecució d'avenços significatius.

Més recentment, l'any 2011, el Consell de Drets Humans de les Nacions Unides va aprovar per unanimitat uns Principis rectoris sobre empreses i drets humans, de caràcter voluntari i malauradament insuficients. Ara, des de 2014, el Consell de Drets Humans treballa en el disseny d'un instrument jurídicament vinculant que obligui les empreses transnacionals a respectar els drets humans. L'octubre passat, Ginebra va acollir la tercera sessió de treball per avançar en la definició d'aquest instrument, al qual s'oposen els Estats Units i la Unió Europea, entre altres. En un horitzó ple de reptes, continua avançant la lluita contra el que ONG i moviments socials anomenen l'arquitectura de la impunitat.

Entrevista

Vas ser la primera dona que es va comprometre en la lluita contra el projecte Progreso VII Derivada.

Quan vaig participar en la fundació de la Resistència de La Puya, al 2011, la meua tasca es va centrar en fer incidència, parlar amb les comunitats, explicar quins problemes comportava la mina, i exposar el paper tan important que havíem de jugar les dones en la resistència.

Aleshores, les dones van començar a venir a les reunions, i van entendre que havíem de posar-nos al capdavant de la lluita. Perquè l'estratègia d'empresa i govern era enviar la policia a reprimir. De seguida, la policia començava a agredir

els homes, els empenyien, i els homes responien... I ja era endur-se'ls a la presó. Nosaltres fèiem barricades de dones, cos a cos, i per a la policia era un delictes tocar-nos. Ho feien, però ja eren ells qui queien en el delictes.

A nivell nacional, La Puya ha estat l'única resistència en què hem aconseguit posar els homes darrere. En altres lluites, el paper importantíssim que hi han jugat les dones ha estat invisibilitzat. Sempre són els homes qui es posen al davant, parlen i fan declaracions. A La Puya no, hi hem sigut totes.

Has afirmat en algunes ocasions que el fet de ser dona t'ha fet encara més difícil la teua tasca de defensa dels drets humans.

Sí. A banda que t'intenten invisibilitzar, per a les dones la criminalització i la difamació són més dures. A moltes companyes, només pel fet de ser dones els diuen que participen en la lluita perquè estan buscant amants, o perquè no tenen res a fer, o perquè no tenen vergonya.

Quines perspectives tens sobre la possible continuïtat de la mina a La Puya?

És una lluita guanyada. Des del moment que nosaltres vam crear el precedent que no permetríem l'ingrés ni la sortida de més cotxes i màquines al projecte, ja estàvem guanyant. L'empresa ha sol·licitat empara després del dictamen de la Cort Suprema de Justícia, però penso que encara que ho continuïn intentant, el projecte no podrà tirar endavant. Les comunitats i la resistència de La Puya han rebut suport de totes les lluites a nivell nacional. Si l'empresa intentés tornar a treballar, vindrien totes les comunitats del país.

Com connecta la Resistència de La Puya amb altres lluites a nivell estatal?

La Puya ha esdevingut un referent perquè ha mantingut una lluita no violenta que no han pogut aturar. Lamentablement, altres lluites han caigut en la provocació d'empresa i govern. Nosaltres creiem que l'únic que fan és defensar-se, però cauen en delictes, se'ls criminalitza i se'ls empresona. Això desgasta molt, i finalment l'empresa i el govern guanyen. No ha estat fàcil, però a La Puya hem pogut suportar la provocació i la criminalització. De fet, empresa i govern no han aconseguit provar el que havien inventat per criminalitzar-nos.

Tens un interès especial en el diàleg amb la gent jove.

La força per guanyar la massa d'impunitat i saquejos es troba en la joventut. Per això, m'interessa que els joves que estan estudiant s'adonin del seu paper i es llegeixin la consciència. Perquè si esdevenen enginyers, químics o biòlegs, per exemple, treballin professionalment i amb sensibilitat, i no es moguin pels diners que ofereixen les multinacionals. Cal que hi hagi la consciència que un anell no pot costar sang.

Tot i l'elevat preu personal que has hagut de pagar pel teu compromís, podries compartir algun aspecte positiu del teu paper a la Resistència de La Puya?

El fet d'estar viva ja és, per a mi, una victòria. Un altre èxit és la importància que s'ha donat a les dones, haver aconseguit que la seva lluita sigui més visible i apreciada al meu país. A més, el projecte miner ha estat aturat. Cada pas que hem donat ha valgut la pena.

+ informació: www.goo.gl/86rFvt

“La cultura masclista crea estigmes i discrimina, és una amenaça inhumana contra la integritat emocional i física de les persones.”

PATRICIO VINDEL (Hondures)

Aquell mateix any, l'activista es va traslladar a Barcelona i poc després, al 2014, va ser reconegut com a refugiat. Actualment, treballa en atenció al públic a l'aeroport. Lamenta haver hagut de deixar l'activisme en un segon pla, però això no implica una renúncia del seu compromís amb els drets del col·lectiu LGTB+. “Sempre que tinc l'oportunitat, m'agrada continuar involucrant-me i deixar el meu gra de sorra en aquesta tasca”, afirma.

Mesos de violència aguda

Hondures ha viscut en els darrers mesos un context especialment violent i d'agressions contra els drets humans. Les controvertides eleccions presidencials del passat 26 de novembre, amb la figura de Juan Orlando Hernández com a focus de les tensions, van donar pas a nombroses manifestacions i protestes en què milers de persones van exigir transparència electoral i recompte de vots.

Com recullen des del Centre per la Justícia i el Dret Internacional (CEJIL, per les seves sigles en anglès), la resposta de les autoritats a aquestes mobilitzacions ha estat “l'ús excessiu de la força, que a la vegada ha tingut com a conseqüència centenars de detencions arbitràries, almenys 31 morts en el context de crisi postelectoral, i nombrosos tractes cruels, inhumans i degradants”. De fet, l'1 de desembre el govern va arribar a declarar l'estat d'excepció i la suspensió temporal de garanties constitucionals.

A mitjans de gener, la Comissió Interamericana de Drets Humans i l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans a Hondures van emetre una crida

conjunta en què expressaven una “profunda preocupació davant les amenaces i assetjament contra defensores i defensors de drets humans, periodistes i mitjans de comunicació”. Ambdues institucions van instar l'Estat d'Hondures a “adoptar mesures que garanteixin un entorn segur perquè puguin realitzar lliurement la seva tasca”. De moment, però, sembla que aquesta crida no ha estat escoltada.

L'activista hondureny Sandra Zambrano, defensora dels drets de les persones amb VIH i de la comunitat LGTB+, i convidada a les *Ciutats defensores dels drets humans* l'any 2016, explicava a principis de febrer que el país passa per una situació “ben difícil”. “La dictadura del govern es manté”, apuntava, i “la situació de violència contra la població en general és molt dura”.

El mateix dia en què feia aquestes afirmacions, la seva experiència més immediata les il·lustrava clarament: “Avui, 1 de febrer, hem perdut tres persones de la comunitat, i veiem que no hi ha sortida perquè l'Organització d'Estats Americans pràcticament ha avalat aquest règim dictatorial. Ahir va ser assassinat el company de la policia que em monitorava les mesures cautelars de la Comissió Interamericana de Drets Humans. Estem analitzant si es tracta d'un atac directe contra la nostra organització [APUVIMEH] o simplement deriva d'un context d'inseguretat. Però la seva mort es produeix en una situació en què pràcticament m'havien suspès l'escorta; va ser executat per un policia militar quan complia la seva tasca d'escortar-me.”

El dia següent, 2 de febrer, la Taula de Drets Humans va emetre un comunicat de condemna contra l'assassinat del policia José Joel Castellanos. La Taula, de la qual forma part també APUVIMEH, expressava solidaritat i preocupació respecte de l'organització de la qual forma part la Sandra Zambrano. I apuntava clarament l'executiu: “Responsabilitzem aquest govern de qualsevol atemptat contra la nostra organització germana.”

La comunitat LGTB+, al centre de la diana

La crisi postelectoral no ha fet més que aguditzar un context d'alts nivells de violència i constants vulneracions de drets humans. N'és un indicador el fet que Hondures se situés, l'any 2017, entre els tres principals països d'origen

de les persones ateses pel Servei d'Atenció a Persones Immigrants, Emigrants i Refugiades (SAIER) de l'Ajuntament de Barcelona.

La comunitat LGTB+ pateix aquesta violència amb intensitat. Segons dades recollides per l'organització hondureny Red Lésbica Cattrachas, i publicades en un estudi elaborat per l'associació basca Aldarte, des del 2008 i fins a maig del 2017 un total de 262 persones van ser víctimes d'homicidi i assassinat a Hondures per la seva orientació sexual i identitat de gènere. D'aquestes, 23 eren lesbianes, 153 gais, i 86 trans. Des d'Aldarte, matisen que les xifres de violència són diferents segons les fonts: són més altes les dels col·lectius LGTB+ que les de l'Estat, si bé tampoc no hi ha consens entre els col·lectius.

Les morts i les agressions contra la comunitat LGTB+, com ja va denunciar Zambrano en la seva visita a Catalunya, estan marcades per una impunitat alarmant. La reflecteixen clarament les xifres de Cattrachas. Dels 262 assassinats documentats, només 46 havien estat judicialitzats al juliol de l'any passat. D'aquests, 9 sentències havien estat absolutòries i 15 condemnatòries (la resta continuaven a l'espera de resolució).

Els assassinats són la culminació de moltes altres formes de violència: amenaces, pallisses, extorsions, abusos i discriminacions de tot tipus. Són agressions que, com és ben sabut, no són patrimoni exclusiu d'Hondures. En alguns casos, la sortida del propi país és l'única via per accedir a condicions raonables de seguretat.

Fotografia: PBI.

Corria l'any 2001 quan l'hondureny Patricio Vindel va començar a implicar-se en la defensa dels drets del col·lectiu LGTB+. Aleshores treballava per la Pan American Social Marketing Organisation (PASMO). L'experiència li va donar l'oportunitat d'apropar-se tant a la prevenció del VIH com a la defensa dels drets humans de les minories.

Més d'una dècada després, quan ja era director executiu d'OPROUCE (Organización Pro-Unión Ceibeña), va rebre greus amenaces que el van obligar a abandonar el seu país. OPROUCE és una entitat del nord d'Hondures que neix a finals dels anys 90 per donar suport i defensar els drets del col·lectiu LGTB+. Segons explicava el Patricio fa un parell d'anys, els seus problemes de seguretat van començar quan es va posar a defensar els drets de les dones trans, un col·lectiu que considera especialment vulnerable.

Entre agost i octubre de 2012, el Patricio va rebre diversos missatges de text amenaçadors, en els quals es feia referència de manera despectiva a la seva orientació sexual. El 22 de gener de 2013, quan el personal d'OPROUCE era fora de l'oficina, persones desconegudes van entrar a les instal·lacions i van pintar al mur del pati interior un missatge que amenaçava de mort en Patricio.

Fotografia: OPROUCE.

Com s'observa, la Convenció de Ginebra no especifica l'orientació sexual i la identitat de gènere com a motius de persecució. Ara bé, diverses directrius i orientacions aprovades posteriorment per l'ACNUR permeten interpretar aquests factors dins del concepte de pertinença a un determinat grup social.

La publicació *Fugir per no amagar-se*, elaborada al 2016 per la Comissió Catalana d'Ajuda al Refugiat, fa un repàs aprofundit dels conceptes i normatives vinculades a la protecció internacional de les persones LGTB+. I exposa clarament la relació entre l'orientació sexual, la identitat de gènere i l'asil. En aquest sentit, l'anàlisi estableix una connexió directa entre el dret a la llibertat d'expressió de les persones LGTB+ i el fet que no hagin d'amagar les seves característiques fonamentals. "Si es veuen obligades a amagar-ho, fruit de la por al rebuig o altres tipus de càstigs o penes, s'està parlant de persecució", subratllen des de l'organització.

Les persecucions per motius d'orientació sexual i identitat de gènere

L'asil com a forma de protecció de les persones LGTB+

Segons apunten des de l'Agència de Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR), el nombre de persones refugiades i sol·licitants d'asil LGTB+ ha augmentat en les darreres dècades. La Convenció de Ginebra, de 1951, defineix com a refugiada qualsevol persona que tingui fonamentats temors de ser perseguida per motius ètnics, de religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o opinions polítiques, que es troba fora del seu país de nacionalitat i que no pot o que, a causa d'aquests temors, no vol acollir-se a la protecció d'aquell país.

Entrevista

Què destacaries de la teva tasca a Hondures en defensa dels drets humans?

La proximitat i la feina de conscienciació amb elements de la policia local i membres de la classe política de la ciutat. Trobant-nos amb ells, vam aconseguir que l'organització fos reconeguda i que la seva tasca rebés suport a nivell polític, amb participació activa en els projectes de desenvolupament ciutadà.

Què canvia per al col·lectiu LGTB+ arran del cop d'Estat de 2009?

Els avenços obtinguts es van reduir gairebé a zero. L'estratègia política va deixar de banda les nostres negociacions amb relació a la participació i la inclusió en la presa de decisions. L'Església va ser un dels nostres grans opositors, un dels detonants per al retrocés que vam experimentar. Igualment, va començar una "caça" contra els agents de canvi i molts activistes del nostre col·lectiu van ser assassinats.

Quines són les principals reivindicacions del col·lectiu LGTB+ a Hondures?

Recuperar la presència en l'agenda política, aconseguir participar en la presa de decisions a nivell regional i nacional, i obtenir un reconeixement jurídic perquè la nostra feina no es vegi limitada per condicionants que invisibilitzen les nostres accions.

El col·lectiu LGTB+ hondureny reclama també una Llei d'identitat de gènere.

És necessària. A nivell intern, ajudaria al col·lectiu a desenvolupar-se de manera més saludable i deixar de banda pràctiques de risc vinculades a la seva condició de clandestinitat. A nivell extern, contribuiria a garantir el respecte dels nostres drets com a ciutadans i ciutadanes.

Com vius l'arribada a Barcelona, l'any 2013?

La meva sortida d'Hondures va ser abrupta. Va ser una decisió prioritària, a causa del risc que corria la meua vida. L'arribada a Barcelona em va donar l'oportunitat de trobar equilibri i suport. Va ser dur, com qualsevol procés d'adaptació, però a diferència de molts altres he aconseguit una ràpida resposta de l'Estat davant de la meua sol·licitud d'asil, i això m'ha facilitat l'adaptació.

OPROUCE es desmobilitza després de les agressions del 2013. En quina situació es troba ara l'organització?

Les agressions van obligar-nos a baixar el perfil de totes les persones involucrades i a abandonar les activitats per no exposar el nostre voluntariat. En aquell moment, tot era molt arriscat per a la gent propera al nostre col·lectiu.

En l'actualitat, s'han reprès algunes accions; l'activisme no ha d'aturar-se sempre que pugui realitzar-se amb certes garanties. Els i les membres de la junta directiva van decidir reactivar el col·lectiu a la ciutat de La Ceiba, i continuar així amb la seva tasca d'informació, defensa de drets i sensibilització de la població en general. Tenen el suport d'un cos de voluntaris que continua fidel a la nostra missió com a institució. Ara bé, cal reconèixer que la tasca és molt difícil, ja que tenim un govern amb poca qualitat negociadora per al nostre col·lectiu a nivell nacional.

+ informació: www.goo.gl/a2ZL2R

“Quan una criatura o un adolescent accedeix a les eines per produir i apreciar l’art, està tenint accés a un dret humà, el dret a la bellesa.”

DIMIR VIANA (Brasil)

Entre les seves experiències professionals, destaca una estada de cinc anys a Itàlia entre 1995 i 2000. Durant aquest període, va formar part del Teatre Proskenion, i va ampliar la seva formació en teatre oriental i història de la dansa i el mim a la Universitat de Bolonya.

Actualment està establert a Belo Horizonte. Si bé és conegut sobretot per la seva feina amb el Teatre de l’Oprimit, també treballa en altres àmbits. Per exemple, recentment ha participat en un projecte d’art i desenvolupament comunitari anomenat Caravana d’artesanía; en una de les regions més vulnerables del país, la vall del Jequitinhona, ha coordinat petits muntatges artístics. Un altre dels seus últims projectes ha estat la creació d’una gran producció artística amb infants i joves de la perifèria de Belo Horizonte. A més, continua treballant amb un grup d’art i mobilització social lligat a la recollida selectiva de materials reciclables a la seva ciutat.

L’art com a acte polític

*“La política és la reina de les arts,
perquè articula totes les relacions humanes”
Augusto Boal*

Què és l’art? Per què serveix? Què distingeix la feina de l’artista? Són preguntes sense resposta unívoca. Des de les veus que defensen que l’art té una vocació purament estètica fins les que manifesten que és impossible dissociar l’art del seu context social i polític, l’espectre d’opinions és ampli i ple de matisos. I entre la diversitat d’enfocaments,

hi ha qui aposta per canalitzar el potencial transformador del procés creatiu cap a la defensa dels drets humans i la justícia social.

L’art entès com a acte polític pot traduir-se en expressions molt diverses. El Teatre de l’Oprimit, que ha impactat amb força en la trajectòria professional de Dimir Viana, n’és una.

El Teatre de l’Oprimit comença a sorgir al Brasil de finals dels anys 50 i principis dels 60 del segle passat, de la mà del dramaturg Augusto Boal. Amb un marc teòric molt proper al de la Pedagogia de l’Oprimit de Paulo Freire, Boal rebutja l’art que es presenta independent del seu context, aïllat de la resta de la vida.

A principis dels 70, la dictadura militar brasilera aboca Boal a un exili de quinze anys. Durant aquest període, el dramaturg aprofundeix en les seves investigacions i dona forma a una metodologia basada en la idea que qualsevol persona pot fer teatre.

Boal fa perdre al teatre el seu significat etimològic, que el defineix com a espai de contemplació. Amb el Teatre de l’Oprimit, el públic es fa partícip de l’acció dramàtica, i queda lluny de ser dipositari passiu del missatge que l’obra vol transmetre. L’objectiu és clar: crear les condicions perquè les persones oprimides –“ciutadans als quals s’ha sostret el dret a la paraula, al diàleg, al seu territori, a la seva lliure expressió, a la seva llibertat d’elecció”, precisa Boal– puguin reflexionar sobre la seva situació, desenvolupar la seva autonomia i transformar una realitat que les exclou.

Dècades després de la seva conceptualització, el Teatre de l’Oprimit continua sent una metodologia utilitzada arreu del món, també a Catalunya. Al Brasil, la conjuntura política actual allunya l’horitzó d’una societat igualitària, i continua fent necessàries eines que contribueixin a esborrar la frontera entre subjectes oprimits i opressors.

La tardor passada, l’advocada Valdènia Paulino va advertir, durant la seva participació a *Ciutats defensores dels drets humans*, de les regressions que experimentava el país en matèria de drets humans. Dimir Viana s’expressa en una línia similar: “Vivim un temps d’incerteses i de descrèdit polític. Sentim una vegada més el gust amarg del retrocés, el pes

maleït de la usurpació i les conxorxes d’una classe política que es regeix pels interessos dels sectors econòmics més adinerats.”

No obstant això, el discurs d’en Dimir reflecteix la seva confiança en una societat capaç de sortir-se’n: “El poble brasiler es reinventa a cada cop. És per això que resignifiquem, a la nostra manera, els mecanismes de lluita.” “En l’amar-gura també cantem i tirem endavant!”, apunta.

El reconeixement de la recollida selectiva de residus

El compromís social d’en Dimir Viana s’ha materialitzat a través de diversos moviments i lluites. Però una de les més persistents, sens dubte, és la que reclama una gestió ambiental sostenible dels residus que generem, així com un reconeixement de la tasca desenvolupada per recol·lectors i recol·lectores de materials reciclables, sobretot en els centres urbans.

“Els residus que produïm són indiscutiblement un dels grans drames del nostre temps”, assenyala l’artista. En efecte, segons dades del Banc Mundial, les ciutats van generar al 2012 més de mil milions de tones de residus sòlids. I les previsions per al futur són lluny de l’optimisme. Tenint en compte el creixement de la població mundial i els ràpids processos d’urbanització, les projeccions de l’organisme internacional per al 2025 apunten als 2.200 milions de tones de residus sòlids anuals.

En ciutats d'arreu del món, persones vulnerabilitzades han trobat en la recollida selectiva de materials reciclables un mitjà de subsistència. Viuen d'allò que altres rebutgen, i pateixen sovint situacions d'exclusió i discriminació.

Al Brasil, fa més de quinze anys que van començar a organitzar-se per posar en valor la seva tasca. Així va néixer el Moviment Nacional de Recol·lectors de materials Reciclables (MNCR, per les seves sigles en portuguès), al qual en Dimir ha donat suport durant molt de temps. Segons expliquen des del seu web, la missió de l'MNCR és contribuir a la construcció de societats justes i sostenibles a partir de l'organització social i productiva dels recol·lectors i recol·lectores de materials reciclables i les seves famílies.

Per a en Dimir, l'MNCR és una gran resposta social al problema de la gestió dels residus. Demostra que "qual-sevol categoria del món del treball pot organitzar-se per reclamar els seus drets i administrar les seves conquestes". "Avui, els recol·lectors són més reconeguts com a vertaders treballadors, importants per al medi ambient i per a la cadena productiva de productes de reciclatge", afirma.

Recol·lectors i recol·lectores del MNCR surten al carrer per reivindicar els seus drets. Fotografia: INSEA.

Entrevista

La teva trajectòria enllaça clarament les arts performatives i el compromís social.

Les dues àrees es creuen. Sempre he cregut en el poder transformador i mobilitzador de les arts que, en la meua opinió, tenen caràcter d'instrument emancipador. Sóc fruit d'això. Aquesta imbricació s'ha traduït en la pràctica en accions en diversos moviments socials, en els quals utilitzo la metodologia del Teatre i l'Estètica de l'Oprimit, desenvolupada pel dramaturg brasiler Augusto Boal. A més, busco inspiració en les idees llibertàries de l'educador Paulo Freire.

La dissertació del teu Màster en Educació se centra en el Teatre de l'Oprimit i les seves implicacions per a l'educació d'adults. Quines són les principals contribucions d'aquest estudi?

Una de les principals contribucions és la difusió de la metodologia del Teatre de l'Oprimit en l'espai d'educatiu. Tant a les escoles com a l'educació no formal, el mètode d'Augusto Boal ha estat poc explorat al Brasil, país que va impulsar el sorgiment d'aquest teatre polític i polititzador en l'auge de la dictadura militar que vam viure a partir dels anys seixanta.

A través d'aquesta recerca, vam arribar a la conclusió que subjectes joves i adults poden practicar l'art del teatre en un entorn educatiu, independentment del seu origen social i cultural. Les persones poden ser actors o actrius, espectadors o espectadores. Però si opten per la segona categoria, han de sortir del seu confort i adoptar una condició d'espectador o espectactriu, és a dir, ser algú que assisteix a l'espectacle però hi pren posició i hi interfereix, legitimant les seves idees i opinions sobre les opressions del món real.

Un altre aspecte destacable de la investigació és que apunta la proximitat entre el Teatre de l'Oprimit i la Pedagogia de l'Oprimit. L'art d'Augusto Boal i el pensament educatiu de Paulo Freire caminen junts en l'intent d'emancipar o apoderar subjectes oprimits.

Podries compartir una experiència significativa per a tu amb relació al teu treball amb la metodologia del Teatre de l'Oprimit?

No és fàcil escollir, però n'hi ha una que va em va marcar molt. Feia molt temps que volia participar en alguna lluita contra la pedofília, els maltractaments als infants sempre m'han indignat. De fet, quan només tenia cinc anys vaig patir abusos sexuals reiterats per part del meu padastre.

Van passar els anys, i al llarg de la meua trajectòria amb el Teatre de l'Oprimit vaig tenir l'oportunitat de conèixer el psicòleg social Walter Ude, professor de la Facultat d'Educació de la UFMG. Aquest acadèmic em va convidar a capacitar professors d'escoles públiques i agents comunitaris per abordar concretament la violència sexual contra infants i adolescents. Va ser un gran projecte d'educació social, una acció de gran impacte. Vam fer peces de teatre fòrum en tres municipis perifèrics propers a Belo Horizonte i vam constituir espais de lluita contra les condicions i opressions viscudes pels infants en aquelles ciutats. De l'experiència en va sortir també una publicació.

Fa gairebé dues dècades que vas començar a implicar-te en la recollida selectiva de residus.

A principis dels anys 2000 ja tenia una carrera significativa en el teatre, i vaig ser convidat per artistes joves a formar un grup d'art i mobilització amb l'associació de recol·lectors de materials reciclables de Belo Horizonte ASMARE. És una de les organitzacions més importants de Brasil en aquest àmbit. ASMARE sorgeix de les accions d'una de les pastorals socials de l'Església catòlica, que treballava a Belo Horizonte amb persones sense llar.

Com que jo ja tenia experiència en el moviment pastoral i era artista teatral, no em va ser difícil incorporar-me a aquesta nova realitat. La nostra missió era promoure el reconeixement de la recollida selectiva que recol·lectors i recol·lectores ja duïen a terme a la ciutat, un reconeixement que els poders públics encara tenen pendent a dia d'avui. És una causa noble amb un gran significat social. D'una banda, posa en valor aquesta feina ambiental i de creació de renda. De l'altra, considera inajornable la promoció humana d'homes, dones i criatures que viuen de les restes descartades de la societat consumista.

Parles del dret humà a la bellesa. En què consisteix?

En el món de les arts, hi ha una lògica consagrada segons la qual gent comuna aprecia, gaudeix i consumeix el que produeixen els artistes, moltes vegades considerats com a éssers il·luminats. El dret a la bellesa a què em refereixo subverteix aquesta lògica. El que busca aquesta perspectiva és que els subjectes oprimits, més enllà d'accedir als béns artístics i culturals, puguin accedir als mitjans de producció de l'art i la cultura. Cal fomentar l'acció estètica com a forma significativa de ser present al món. Per tant, és important que els oprimits tinguin colors per pintar, instruments per tocar, paper per escriure poesia, escenaris i carrers per representar i dansar. Això és un dret humà.

+ informació: www.dimirviana.com.br

f @ciutatsddhh

t #ciutatsddhh

VI edició Ciutats Defensores dels Drets Humans

<http://ciutatsdretshumans.cat>

Organitzen:

CEA(R)

Comissió Catalana
d'Ajuda al Refugiat

Institut de Drets
Humans de Catalunya

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

Participen:

Ajuntament de
Caldes de Montbui

Ajuntament de
Cornellà de Llobregat

Ajuntament
de Mataró

Ajuntament de Mollet del Vallès

AJUNTAMENT DE REUS

Ajuntament
de Rubí

Ajuntament
de Sabadell

Ajuntament de
Sant Feliu de Llobregat

AJUNTAMENT
VILAFRANCA
DEL PENEDÈS

AJUNTAMENT DE
Vilanova i la Geltrú

Col·laboren:

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Generalitat
de Catalunya

Diputació Tarragona

AMB Àrea Metropolitana
de Barcelona

Casa Àmerica Catalunya

FÒRUM DE
SÍNDICS I SÍNDIQUES
DEFENSORS I DEFENSORES
LOCALS DE CATALUNYA